

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska

číslo 2 / 2015 / ročník XXV

STÁLÁ EXPOZICE

Historie Mariánské Týnice a mariánský kult

- nejnovější archeologické nálezy
- Santiniho stavba barokního objektu
- osudy po zrušení kláštera
- obnova a rekonstrukce na přelomu 20. a 21. století
- mariánské poutní místo (sochy, obrazy)

Raně středověké obydlí a archeologické nálezy severního Plzeňska Kultura a vzdělanost severního Plzeňska:

- veduty a vyobrazení sídel
- kaple jako liturgický prostor
- školní třída
- galerie světců
- oratoř a liturgické předměty
- umělecké vybavení prostředí společenských elit 19. století

Národopis severního Plzeňska:

- lidové zvyky
- náves s kaplí a včelařství
- selská jizba a komora
- stodola
- kovárna
- slévárna litiny

Města, spolky a řemesla severního Plzeňska:

- řemeslnické dílny a obchody
- kuchyně 30.– 40. let 20. století
- hostinec

Kostel Zvěstování Panny Marie:

- rekonstruovaná památka vrcholného baroka, obnovená kupole a interiér s freskovou výzdobou

VÝSTAVY

PETR BRANDL - restaurované obrazy - Zavraždění sv. Václava, Smrt sv. Isidora, Stětí sv. Barbory (kostel Zvěstování P. Marie - časově neomezeno)

ČESKOSLOVENSKÁ NÁMOŘNÍ PLAVBA PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE A ŽIVOT NA ZAOCEÁNSKÝCH PALUBÁCH
16. 6.–19. 7. 2015

STVOŘENÍ SVĚTA - výstava členů UVU Plzeňské oblasti /v kostele/
30. 6.–30. 8. 2015

IVA HÜTTNEROVÁ
- obrázky
22. 7.–23. 8. 2015

SALON 2015
- kresba, malba, fotografie, socha, keramika, dřevorezba, umělecké řemeslo
26. 8.– 4. 10. 2015

KULTURNÍ AKCE

BAROKNÍ DEN V MARIÁNSKÉ TÝNICI
/odpolední a večerní program/
15. 8. 2015

dostává se k Vám druhé číslo Vlastivědného sborníku. Signalizuje polovinu letošního roku a také letní prázdniny, na které se těší žáci, studenti, kantorů, ale i všichni Ti, kteří si chtějí během dovolené odpočinout od každodenního shonu a rychlého pracovního rytmu. Přestože už nejsme závislí jen na zápiscích v notesech či kalendářích a všemožné povinnosti a výzvy nám připomínají moderní technologie, které se samozřejmostí používáme, je určitě dobré načas „vypnout“ ze stereotypu a přemístit se do míst, v kterých nebudeme „štvanci“ druhých. Duševní hygieny, očisty mysli je ale zapotřebí nejen v letním čase.

Do Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici přichází nejvíce návštěvníků právě v letních měsících. Možná relaxovat. Pravidelní hosté míří za novými výstavami nebo na koncerty. Druhá skupina se zastavuje, aby, třeba na doporučení známých, obdivovala nádherně zrekonstruovanému baroknímu komplexu stavitele Jana Blažeje Santiniho - Aichla. Je příhodné připomenout jednu novinku. To-

tiž, že od letošního roku je přístupný také objekt západního ambitu s barokní zahradou, v níž neschází ani klášterní zahrádka s bylinami.

Stejně jako roky předešlé, jsou v nabídce - kromě muzejních expozic - také krátkodobé výstavy. Do konce léta je možné vidět v kostele Zvěstování P. Marie tvorbu členů Unie výtvarných umělců plzeňské oblasti na výstavě pojmenované Stvoření světa. Je volně inspirována první knihou Mojžíše - Genesis. V refektáři proboštství je do poloviny července instalována výstava, mapující dějiny Československé námořní plavby. Potom ji vystřídají litografické listy herečky a malířky Ivy Hüttnerové. V závěru léta zde bude k vidění tradiční Salon výtvarníků severního Plzeňska. Uprostřed srpna, přesněji 15. 8., pak lze navštívit „Barokní den“ s koncertním programem, jenž je součástí projektu Evropské hlavní město kultury - Plzeň 2015 a cyklu „9 týdnů baroka“.

Věříme, že také obsah sborníku, který právě dostáváte do rukou, Vám zpříjemní Váš volný čas. Mějte pěkné léto!

Vaše redakce

OTEVÍRACÍ HODINY V KNIHOVNĚ

Naším čtenářům a badatelům připomínáme, že v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici je pro nejširší veřejnost přístupná knihovna s fondem 14 000 kusů knih, z nichž většina je určena k zapůjčení domů, zbytek k prezenčnímu studiu v muzeu. Třetina svazků

je regionálního charakteru. Knihovna je otevřena v pondělí a středu od 8 do 15 hodin. Pokud chcete mít jistotu, můžete se předem telefonicky objednat na číslech 373 396 410 nebo 373 397 991. K dispozici je také veřejně přístupný internet.

UDÁLOSTI OBRAZEM

Ve druhém čtvrtletí se konala řada nepřehlédnutelných kulturních akcí a výstav: „Pětačtyřicátý - konec druhé světové války na severním Plzeňsku“ (6.5.); 13. ročník Májového dne uměleckých řemesel a divadla (22. 5.); divadelní hra „Sedm zázraků v Mariánské Týnici“ (14. a 15. 5.); „Barokní ansámbl“ v Plzni ve Smetanových sadech (1. 6.); „Československá námořní plavba“ (16. 6.) a také „Stvoření světa“ - výstava členů UVU Plzeň (30. 6.).

Šestisté výročí upálení Mistra Jana Husa v letošním roce připomíná program „Národních slavností Jan Hus - Evropan nové doby“ na různých místech České republiky i mimo ni. „Jde nám o prezentaci osobnosti Husovy. V našem národním povědo-

mí, to znamená, že se chceme zaměřit hlavně na média a na „druhý život Husův“. Hus se stal jakýmsi plátnem, na které si různé skupiny promítaly své ideály, vlastenecké, socialistické a další. My bychom chtěli Husovu postavu osvobodit z těchto ideologických klíšé a přemaleb. Je třeba představit Husa jako postavu nábožensky mravní. Hus, který nás dříve rozděloval, nás nyní spojuje.“ řekl Prof. Tomáš Halík na tiskové konferenci u příležitosti vzniku Ekuumenické komise pro Husovo jubileum v roce 2011.

Slavnosti se konají také na nedalekém hradu Krakovec, kam byla Mistrovi Janu Husovi doručena Janem z Chlumu a Václavem z Dubé výzva krále Zikmunda, aby se dostavil do města Kostnice k vysvětlení svých myšlenek před zasedáním koncilu.

DVOUSTÉ VÝROČÍ NAROZENÍ FRANTIŠKA A. HEBERA

Zakladatel české kasteologie, autor díla „Hrady a zámky a tvrze“, které vycházelo mezi lety 1844–1849. František Alexander Heber, se narodil 19. 7. 1815 v hájence Třebekov na severním Plzeňsku jako jediný syn německého hajného Jana Hebera. V letošním roce si proto připomínáme dvousté výročí od jeho narození.

Původně zamýšlel Heber popsat a zakreslit 800 hradů a tvrzí. Vydavatel Karel Vilém Medau, sídlící v Litoměřicích, vydal v roce 1843 první svazek tohoto díla. V dalších letech vzniklo sedmisvazkové dílo České hrady, zámky a tvrze a kniha Moravské hrady a jejich pověsti. Následo-

vat měly ještě další tři svazky Českých hradů. Samostatně vyšly Heberovy texty o hradech Bezděz a Hrubá Skála.

Příliš soustředěná práce na popisu památek i vyčerpávající cestování podlomilo chatrné zdraví Hebera. Když v červnu 1849 došel do Náchoda, aby zde popsal hrad, dostal v místním hostinci, v němž přebýval, chrlení krve a 29. 7. 1849 zemřel.

S novým vydáním díla F. A. Hebera se mohou obdivovatelé památek těšit díky vydavatelskému počínu nakladatelství ARGO Praha od roku 2002.

■ Radovan Lovčí

Literát a ochotnický divadelník Bohumír Struska na Kralovicku poněkud upadl v zapomnění. Je tomu ostatně už bezmála 85 let od doby, kdy odsud odešel a s tím zde skončilo jeho veřejné působení. Přesto se na něho nezapomnělo úplně, neboť zasvěcení historici i amatérští vlastivědní badatelé dobře vědí, že po něm v našem okrese zbylo několik divadelních her a románů, jež populární a zábavnou formou zpřístupňují veřejnosti některé pohnuté úseky historie Kralovicka, Plaska a dokonce i Rakovnicka.

Snad by byl u nás Bohumírův odkaz připomínán již dříve a častěji, kdyby ovšem našeho spisovatele později nezaválo jeho profesní působení do jiných končin země české a kdyby navíc v určité době i se zbytkem rodiny neupadl v nemilost komunistického režimu. Torzní písemná pozůstalost B. Strusky je dochována u jeho stále žijící snachy Emmy a obou vnuků v Úvalech u Prahy. Naneštěstí ale nepokrývá všechny úseky Bohumírova života a některé z nich se nepodařilo detailněji zmapovat ani s pomocí archiválií deponovaných v muzeích a archivech nalézajících se v lokalitách, v nichž Struska během svého života působil. Neocenitelnou pomocí mi tak byly především osobní vzpomínky a komentáře paní Emmy Struskové, bez nichž bych se mnoha informací nikdy nedobral. Jí také patří hlavní dík za pomoc při sepsání tohoto článku¹⁾,

*Bohumír Struska
(archiv rodiny Struskových).*

který bude při vhodné příležitosti publikován v rozšířené a mnohem zevrubnější podobě, jejíž rozsah by býval byl pro potřebu Vlastivědného sborníku příliš obsáhlý. Za některé cenné připomínky děkuji taktéž spisovatelově neteři – paní Vladimíře Pilbauerové.

Bohumír se narodil 19. října 1896 ve Stráži nad Nežárkou, v rodině hrnčíře, kamnáře a strážeckého rodáka Bohdana Strusky a jeho choti Pauline, rozené Vrkočové, jež pocházela z Třeboně. Bohdan byl vyhlášeným mistrem svého oboru a dovedl vyrábět i luxusně a umělecky působící výrobky. A tak není divu, že svými

díly zásoboval mimo jiné místní zámek, který patřil světoznámé české operní pěvkyni Emmě Destinnové.

Rodina Struskových byla poměrně početná. Bohdan s Pauline měli celkem šest dětí, jimž se snažili poskytovat co nejlepší péči a podporovat je též na cestě za vzděláním. Bohužel toto úsilí nemuselo být vždy korunováno úspěšným výsledkem, zvláště v době materiálně náročnějších období. Bohumírův starší bratr Jan vystudoval gymnázium a pražskou filozofickou fakultu a později nastoupil dráhu středoškolského učitele. Mladší Bohumír ovšem tak daleko jako Jan nedospěl. Ve školním roce 1910–1911, když se mu blížil čtrnáctý rok života, byl vyslán studovat nižší stupeň gymnázia do Jindřichova Hradce.²⁾ V roce 1913 pak přestoupil na gymnázium v Třeboni, kde absolvoval 4.–8. ročník (v letech 1913–1918)³⁾. Protože byl nižší postavy a měl slabší fyzickou konstituci, nemusel naštěstí rukovat do armády, která kvůli velkým ztrátám potřebovala bojeschopné muže a odvolávala z nedokončených studií také plnoleté mladíky, aniž by jim dala šanci dojít k maturitě či vyššímu absolutoriu. V zimním semestru akademického roku 1918–1919 se pokusil o studium práv na Karlo–Ferdinandově univerzitě v Praze.⁴⁾ Špatná finanční a materiální situace mu však neumožnila ve studiích pokračovat a nakonec mu nezbylo, nežli se s univerzitou rozloučit a postarat se sám o své hmotné živobytí. Podle výpovědi příbuzných se živil zřejmě pomocnou kancelářskou prací. V červenci 1920⁵⁾

pak díky přímluvě otceva přítele získal místo berního asistenta v Kralovicích, v sídle kralovického politického okresu. A právě od tohoto roku můžeme lépe stopovat Bohumírovu osudu.

Z vnějšího pohledu možná poněkud nudná a mravenčí práce s čísly rozhodně nezůstala jedinou oblastí zájmu mladého úředníka. Svůj volný čas totiž věnoval bedlivému studiu dějin kraje, jenž se stal jeho novým domovem. Velkou inspirací mu byly zejména knihy a studie amatérského historika Václava Kočky, které se věnovaly právě Kralovicku s Rakovnickem. Třebaže je na Kočkových dílech znát skutečnost, že nejde o výsledek práce profesionálního historika, a akademiky je mu vytýkána nedostatečná kritičnost⁶⁾, pro poznání regionálních dějin uvedených oblastí jsou i dnes, desítky let po jejich vzni-

Titul publikace B. Strusky s ilustracemi S. Bulanta (foto archiv autora).

*Soubor lidové scény v Kralovicích v roce 1923
 (foto archiv Muzea M. Týnice).*

ku, cenným a užitečným vodítkem.

Bohumír se v Kralovicích sblížil s ochotníky z místního divadelního sdružení Lidová scéna a aktivně se zapojil do jeho činnosti. A to nejen jako herec, nýbrž také coby jeden z režisérů – a hlavně jako autor. Jeho vlastivědný zájem jej vedl až k sepsání hry o regionálním povstaleci Jiřím Radimovi ze Dřevce⁹⁾, který v r. 1680 stanul v čele poddanské vzpoury proti plaské církevní vrchnosti. Struskova hra měla premiéru v Lidovém domě v Kralovicích 30. 4. 1923¹⁰⁾ a později byla předváděna též v jiných lokalitách. Jednoho z představení se dokonce zúčastnil přední agrární politik František Machník. Tehdy bylo prezentováno u příležitosti odhalení pamětní desky Jiřímu Radi-

movi přímo ve Dřevci (9. 9. 1928).⁹⁾

Kromě divadelní podoby se téma dočkalo též svého beletristického zpracování. Román s názvem „Jiří Radim, rychtář ze Dřevce: historický obraz ze XVII. století“ v letech 1926–1927 vycházel na pokračování v pe-riodiku „Kralovický obzor“. U čtenářů vzbudil kladný ohlas a ještě v roce 1927 byl v kralovické tiskárně Ferdinanda Šrekra vydán znovu, tentokrát v klasické knižní podobě.¹⁰⁾

Struska se ve své knize, kriticky vzato, důsledně nedržel všech historických faktů. Leckteré skutečnosti upravil či si je vyfabuloval tak, aby odpovídaly jeho literárnímu záměru. To je ale v případě beletristického díla zcela pochopitelné. V románu je také znát nepřehlédnutelná averze

vůči katolické církvi a vrchnosti vůbec. Např. opat Engelken v závěru knihy pragmaticky daruje povstalcům život, neboť prý nechce přijít o potřebnou pracovní sílu. S verzí, že by mohl být skutečně dojat jejich úpěnlivými prosbami o milost, autor nepracoval a opata vylíčil jako spíše negativní postavu.

Vedlejší dějovou linii románu tvoří milostný a ve výsledku tragický příběh plaského mnicha Mauricia a šlechtické schovanky Benigny, v němž dal Struska najevo svůj odpor vůči povinnému celibátu kněží a mnichů. Dílo je psáno čtivě, nechybí mu zdařilé zápletky i silné emoce. Autor dokáže stupňovat napětí a rozhodně čtenáře nenudí.

S úspěchem se setkala též Bohumírova trojdílná novela „Slaměná Kačka“, která se odehrává v době třicetileté války jak ve Vsesulově na Rakovnicku, tak i na řadě dalších míst severního Plzeňska a rakovnického okresu. Vypráví příběh ženy, již byla způsobena krivda na panství Hrobčických. Z Vsesulova se jí podařilo dostat do Říše a odsud se později vrací jako doprovod švédských vojáků, aby se doma pomstila zmíněnému šlechtickému rodu. Ani této novele nechybí emoce, napětí a nečekané zvraty. A kdyby české televizní stanice více podporovaly původní tvorbu, mohlo by posloužit i jako podklad k celovečernímu filmu. „Slaměná Kačka“ vycházela podobně jako „Jiří Radim“ v Kralovickém obzoru v letech 1925–1926 a posléze se dočkala také knižního vydání ve Šrekrově tiskárně. Vyšla dokonce o rok dříve nežli „Jiří Radim“ a stala se

Bohumírovou první knihou. Pro zajímavost je ještě třeba zmínit, že B. Struska používal v literárním světě zkrácenou verzi svého jména – Bohuš. V této formě je rovněž veden v českých knižních katalogích.¹¹

Třetím Struskovým dílem, které se dočkalo nemalého zájmu publika, je divadelní hra „Gryspekové“¹², která se odehrává v letech 1620–1622. Protože rod Gryspeků významně ovlivnil vícero obcí i měst na dnešním severním Plzeňsku, byla hra předváděna nejen v Kralovicích, ba netoliko v uzavřených prostorách. V Podhráží u Mladotic se pro její venkovní prezentaci podařilo získat dokonce i několik koní, což kladlo na výkon některých ochotníků podstatně vyšší nároky.¹³ Hra akcentující pád a ústup ze slávy ve své době významného šlechtického rodu i nastupující rekatolizaci je plná patosu a nepokrytě straní poraženým evangelíkům. V době 1. Čs. republiky musela římskokatolická církev čelit nepopularitě za své dřívější sepětí s habsburskou monarchií a téma Bílé hory bylo i nadále často diskutovanou otázkou. Vznik ČSR byl ostatně chápán též jako odčinění bělohorské porážky. Za této situace hra příznivě rezonovala u části publika. Právě množství patosu a dobová podmíněnost z ní však o téměř sto let později činí dílo, které by se v současné české společnosti nesetkalo se srovnatelným zájmem publika, aby mohlo být opět veřejně uváděno.

Podobným případem je opereta „V červácích svobody“¹⁴, jež se odehrává v „porevolučním období“ roku 1851 a kde hlavní roli hrají buditelé,

„kteří se nevzdali a nebojácným slo-
vem a řečí burcuji uspaný národ“¹⁵⁾.
Hudbu k operetě zpracovala M. Run-
tová.

Kromě svých vlastních her zreali-
zoval B. Struska s pomocí Lidové
scény i další dramatické kusy, ať již
z pera jiných autorů či na podkladě
vlastních scénářů, když předtím vyu-
žil již existující literární dílo. Zmín-
me např. jeho zpracování Dumasov-
ých „Tří mušketýrů“¹⁶⁾ do podoby
stejnomené divadelní hry; adapta-
ci Jiráskova „Pana Johaneše“ či
„Kříže u potoka“ od J. R. Šlechty,
jenž vyšel z románu Karoliny Světlé,
anebo komedii J. Haise–Týneckého
„Pan biskup“. V ní je opět ironizová-
na katolická církev i kněžský celibát,
a to způsobem, který se nelíbil ani
prvorepublikové cenzuře, a uvedení
hry bylo kvůli dohadům s cenzorem
neplánovaně oddáleno o řadu tý-
dnů.¹⁷⁾

Ne vždy ale Bohumír sklízel pouze
úspěchy. Pomoc i komplikaci pro něj
představoval jeho přítel a kolega
Ferdinand Šrek. Ten byl stoupen-
cem profesora T. G. Masaryka, s nímž
se osobně poznal ještě v Praze.¹⁸⁾
Později zakotvil jako tiskař v Kralovi-
cích, kde vydával mimo jiné periodi-
kum „Kralovický obzor“. Latku
svých novin však občas nastavoval
příliš vysoko, a nejen dílčími články,
které by více vynikly v tiskovině kraj-
ského či celostátního formátu a jež
psával obvykle sám. Na stránkách
svého listu dával prostor také ruz-
ným divadelním kritikům, kteří –
zpravidla kryti rozmanitými zkratka-
mi – recenzovali výstupy Lidové
scény. Kritici odmítali brát v potaz,

že herci byli amatéři hrající pro
radost a nedovedli dosahovat profes-
ionálních kvalit; že neměli prostřed-
ky na odpovídající kostýmy či že ne-
mohli pokaždé začínat ve slíbený čas
a počátky představení se odkládaly,
neboť se čekalo, až ze svého řádného
zaměstnání dorazí některý z ochotní-
ků. Nebylo ničím výjimečným, když
leckterý amatérský herec odmítl
znovu vystupovat poté, co byl před
celým okresem veřejně pohaněn za
svůj „výkon“, kostým či pozdní pří-
chod. Bohumírovi a jeho kolegům to
komplikovalo a zneprjemňovalo je-
jich snažení, a tak se občas stávalo,
že se na stránkách Kralovického ob-
zoru následně ozval některý z dotče-
ných členů či podpůrců Lidové scé-
ny. Rozhořčený dopis ostatně adre-
soval jednoho dne redakci i sám „re-
žisér Struska“, jenž ve svém textu
tvrdě v něm sepsul kritika schováva-
jícího se za neurčitou značku „Bz.“¹⁹⁾
I přesto se však nakonec nenechal
znechutit a pokračoval nadále ve
svých volnočasových aktivitách.

Nicméně všechno má v životě svůj
konec a ten neminul ani Struskovo
kralovické působení. Bohumír byl
znám jako pečlivý a svědomitý úřed-
ník, což mělo vliv na jeho další profes-
ní angažmá. Ve druhé polovině
roku 1930 byl díky svým zásluhám
povýšen do role berního tajemníka,
kterou měl zastat v jihočeských Sedl-
čanech. Rozloučení s jeho kolegy
a přáteli z Lidové scény se konalo
1. září, přičemž její jednatel J. Balín
nerad přiznával, že členové spolku
v B. Struskovi ztratili svého talento-
vaného autora, režiséra i dobrého
přítele.²⁰⁾

Bohumír byl v oné době již šestým rokem ženat, a to s Miladou (*30. 5. 1901, †16. 1. 1991), rozenou Hendrychovou. Ta pocházela z Karvinska a v Kralovicích pracovala v koloniálu „U Pešků“. Měla ráda divadlo a občas si zahrála v některých Bohumírových hrách. Možná právě to oba lidi nejvíce sblížilo. V manželství se jim narodil jediný syn, Vladimír, který přišel na svět 26. 3. 1925 v Kralovicích a 4. 5. téhož roku zde byl pokřtěn českobratrským farářem Jaromírem Kryštofem.²¹⁾ Když se proto rodina stěhovala z Kralovic, nejprve odjel Bohumír, aby zajistil v Sedlčanech bydlení pro sebe i své blízké, a brzy poté dorazili do Sedlčan na koňském povozu též manželka Milada a malý Vladimír.

Bohumír zde se svou rodinou prožil následujících sedm let. Bohužel žádné z jeho nových působišť již nebylo tak literárně a dramaticky plodné jako léta prožitá na Kralovicu, Sedlčany nevyjímaje. Ve městě po léta fungoval dobře zavedený soubor – Spolek divadelních ochotníků (SDO). Struska mu nabídl své služby, ale musel zde oponovat konkurenci zkušeného režiséra Jaroslava Palečka, civilním povoláním učitele. Mezi oběma muži zřejmě propukla určitá rivalita a v době krize souboru, v srpnu roku 1933, nahradil Palečka ve funkci režiséra právě Bohumír. Ten se na Táborsku a Sedlčansku intenzivně zahloubal do vlastivědného studia a výsledkem byla jeho vlastní divadelní hra „Bitva u Jankova“²²⁾, která akcentuje téma jedné z největších bitev třicetileté války a již úspěšně uvedl v Sedlčanech.

Dále pro diváky zrežiroval veselohru Viléma Wernera „Srdce na uzdě“. V SDO se ovšem setkal s přísnou kritikou, byl mu vytýkán sklon k produkci lehčího žánru i nedostatek volného času na realizaci většího počtu her. V únoru roku 1934 byl režisérem opět ustaven Paleček, který díky svým kontaktům dovedl pro SDO dokonce zajistit hostování některých pražských herců (Růženy Naskové, Olgy Scheinpflugové, Antonie Nedošinské aj.). Tyto kontakty B. Struska postrádal, a nejevil se proto radě činovníků spolku stejným přínosem jako jeho oponent.²³⁾ S příznivějším ohlasem se naproti tomu setkal v lokálním časopisu „Ohníčky mláď“, kde v letech 1935–1938 postupně uveřejňoval delší povídku odehrávající se v době polipanské – „Dobytí Ostromeče“.

Paradoxně několik měsíců předtím, nežli v SDO jako režisér definitivně skončil J. Paleček (který byl přeložen na školu do Berouna), odešel ze Sedlčan i Bohumír Struska. Po sedmiletém pobytu byl opět povýšen a v září 1937 přeřazen do pozice vrchního berního tajemníka v Příbrami, kam se spolu s ním přestěhovala též jeho rodina. Zde také jeho syn Vladimír dokončil (v roce 1944) svá gymnazijní studia²⁴⁾, která započal již roku 1936 v Benešově.

Rovněž v Příbrami zanechal B. Struska svoji stopu, a to v podobě divadelní hry „Mariánský důl“²⁵⁾. Ta zde byla uvedena 28. 3. 1940, tedy již v době protektorátní. Autor hru připravil a nazkoušel ve spolupráci s TJ Sokolem Příbram, v jehož prostorách byla slavnostně uvedena. Hra

se svým obsahem vracela k tragické události, která se odehrála na Příbramsku 31. 5. 1892. Tehdy několik dolů na Březových horách zachvátil požár, při němž tragicky zahynulo 319 horníků.²⁶⁾ Událost byla každoročně připomínána, a to i proto, že byli stále naživu mnozí příbuzní a pozůstali obětí katastrofy.

Daná skutečnost autora samozřej-

mě nutila přistupovat k tématu hry s citem a ohleduplně. Bohumír navíc bedlivě nastudoval historická fakta a dokonce autentickou hornickou mluvu, kterou používali na jevišti hrdinové jeho hry. Ta sklídila mezi diváky pozitivní ohlas.²⁷⁾ Jejímu pozdějšímu opakování však bránily obtížné poměry protektorátní éry.

dokončení příště

Prameny a odkazy:

- 1) Stručně byl B. Struska na Plasku připomenut v mém článku „Devadesátiny Slaměné Kačky a spisovatel Bohuš Struska“, který vyšel v periodiku Plaský zpravodaj (roč. 25, Plasy 2015, č. 1, s. 21–22).
- 2) Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci, fond: Gymnázium Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci; hlavní katalogy za léta 1910–1913.
- 3) Tamtéž, fond: Gymnázium Třeboň; hlavní katalogy za léta 1913–1918.
- 4) Archiv Univerzity Karlovy v Praze (dále jen AUK), fond: Katalogy studentů Právnické fakulty; zimní semestr 1918/19.
- 5) Státní okresní archiv Plzeň–sever v Plasích, fond: Okresní úřad Kralovice; výsledky sčítání lidu z roku 1921, sčítací arch k Wilsonovu náměstí č. 96 (obec Kralovice).
- 6) Lomičková, Radka: Cisterciáci aneb co o nich bylo napsáno. In: kol. autorů: Za zdmi kláštera. Cisterciáci v českých dějinách. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010, s. 9.
- 7) Archiv rodiny Struskových v Úvalech u Prahy (dále jen ARS), Struska, Bohuš: Jiří Radim. Hra o pěti jednáních s proměnou. Nedatovaný strojopis, 88 stran.
- 8) Tamtéž, plakát zvoucí na premiéru divadelní hry Jiří Radim; dále: Lidová scéna v Kralovicích. In: Kralovický obzor. Roč. 10, č. 16, Kralovice 1923, s. 2.
- 9) Manifestace zemědělského lidu. In: Kralovický obzor. Roč. 15, č. 34, Kralovice 1928, s. 2–3.
- 10) Struska, Bohuš: Jiří Radim, rychtář ze Dřevce: historický obraz ze XVII. století. Kralovice: Tiskárna F. Šrekra, 1927.
- 11) Týž: Slaměná Kačka: povídka z těžkých dob. Kralovice: Tiskárna F. Šrekra, 1926.
- 12) ARS, Struska, Bohuš: Gryspekové. Historické drama o třech jednáních. Nedatovaný strojopis, 59 s.
- 13) Lidová scéna. In: Kralovický obzor. Roč. 12, č. 25, Kralovice 1925, s. 4.
- 14) ARS, Struska, Bohuš: V červánkách svobody. Nedatovaný strojopis, 39 s.
- 15) Divadlo. V červánkách svobody. In: Kralovický obzor. Roč. 13, č. 26,

Kralovice 1926, s. 5.

16) ARS, Struska, Bohuš: Tři mušketýři. Nedatovaný strojopis, 35 s.

17) Lidová scéna v Kralovicích. In: Kralovický obzor. Roč. 16, č. 14, Kralovice 1929, s. 3.

18) Šrekr, František: Vzpomínky na rodinu pana prezidenta, když býval ještě profesorem a poslancem. In: Kralovický obzor. Roč. 17, č. 10, Kralovice 1930, s. 2.

19) Struska, Bohuš: Divadlo. Panu Bz., pisateli kritiky „Kříž u potoka“. In: Kralovický obzor. Roč. 15, č. 45, Kralovice 1928, s. 4.

20) J.B. [Josef Balín]: Lidová scéna. In: Kralovický obzor. Roč. 17, č. 36, Kralovice 1930, s.1–2.

21) ARS, rodný list Vladimíra Jana Aloise Strusky.

22) Tamtéž; Struska, Bohuš: Bitva u Jankova. Drama z dějin Sedlčanska o čtyřech jednáních. Nedatovaný strojopis, 36 s.

23) Státní okresní archiv Příbram (dále jen SOKA Příbram), fond: Spolek divadelních ochotníků Sedlčany; Zápisy o schůzích z 20. 2. 1930 – 7. 12. 1946; dále viz: Osobnosti: Paleček Jaroslav, Sedlčany. In: Databáze českého amatérského divadla; <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=7153>.

24) Tamtéž, fond: Gymnázium Příbram; třídní katalogy z let 1937–1944.

25) ARS, Struska, Bohuš: Mariánský důl. Drama o čtyřech dějstvích. Nedatovaný strojopis, 34 s.

26) AvK: K výroční důlní katastrofy v Příbrami. In: Národní politika. Roč. 58, č. 149, Příbram 1940, s. 5.

27) -i-: Divadelní hra o důlní katastrofě. Tragedie příbramských horníků ožila na scéně. In: Horymír. Roč. 70, č. 12, Příbram 1940, s. 3.

HUSŮV DŮM V ČISTÉ

■ Pavel Tersch

Vliv Mistra Jana Husa v Čisté začal v roce 1414. V té době došla zpráva, že Mistr Jan Hus přijal pozvání Jindřicha Lefla z Lažan pána na Krakovci, aby zde trávil dny svého vyhnanství. Na Krakovec přijel 15. července 1414. Přestože bylo přede žněmi, lid našeho kraje si našel čas a šel si poslechnout slavného kazatele, který vyvolal mohutné náboženské hnutí v Praze a na českém jihu. Hus pobyl

na Krakovci do 11. října 1414. Byl vyzván k cestě do Kostnice, kam byl svolán církevní koncil. Zde zemřel v plamenech kostnické hranice za pravdu, kterou tak nadšeně hlásal.

Husův vliv na Kralovicku a Čisteku byl takový, že se tato oblast proměnila v kraj ryze husitský. Později přišli dějinné vichřice s třicetiletou válkou. Duhovenstvo podobojí a bratrské bylo vypovězeno ze země. Kostely

Čistá, Husova kaple.

Foto Pavel Tersch.

a školy českých evangelíků byly předány katolické církvi. S útlakem prostého lidu a pronásledováním evangelíků nastala konfiskace majetku české evangelické šlechty. Jméno Husovo připomínají různé památky. Byla vyslovena domněnka, že svatojánská socha v Čisté s letopočtem 1724, byla původně Husovou sochou. V Čisté se evangelíci–luteráni udrželi nejdéle. Ještě dvě pokolení po třicetileté válce si tajně zachovala evangelické vědomí. Kraj nemohl být navštěvován „predikanty“, zahraničními kazateli a protireformace, která se opírala o moc plaského kláštera neúprosně postupovala. Čistá byla tehdy majetkem kapituly pražského hradu. Silný vliv plaského kláštera a pobělohorské šlechty na Kralovicu měl za následek, že po vyhlášení tolerančního patentu císařem Josefem II roku 1781 se jen někteří obyvatelé obce Řemesína přihlásili k evangelické církvi, výslovně k Českým bratřím. Byly však farářem z Potvorova prohlášeny za blouznivce

a dáni do káznice. Nová historie náboženství na Kralovicu a Čistecku začíná po slavném a nezapomenutelném 28. říjnu 1918. Ve dnech 17. a 18. prosince 1918 se sešel ve Smetanově síni Obecního domu v Praze Generální sněm českých evangelických církví. V tomto dvoudenním zasedání zástupci církve reformované (helvetského vyznání) a luterské (augsburského vyznání) rozhodli, aby se obě církve spojili v církev jedinou, hlásící se jménem i vyznáním k domácí reformaci husitské a bratrské.

Dne 3. října 1920 usprádala Volná myšlenka tábor lidu v Čisté. Pořadatelé si zřejmě přáli veřejnou diskusi, a proto byli pozváni řečníci z evangelické církve a tehdy nově se tvořící církve československé. Za Českobratrskou církev evangelickou se dostavil mladý žižkovský vikář Kristian Pavel Lanštják. Promluvil jako poslední, ale jeho slovo bylo pro Čistecke rozhodující. Když domluvil davy lidu se k němu nahrnuly a žádaly informace o Českobratrské církvi. Když nemohl všem vyhovět oznámil, že do Čisté přijede znovu 14. listopadu a vykoná v Čisté první bohoslužby. Svůj slib splnil a 14. listopadu 1920 byly v Čisté první bohoslužby Českobratrské církve evangelické, první v kraji posledního pobytu Mistra Jana Husa od doby bělohorské.

V rámci těchto bohoslužeb byla založena kazatelská stanice pro Čistou a okolí, která v krátké době vzrostla na 600 osob v Čisté, Zdeslavi, Šípech a Chříci. Čistečtí evangelíci nejdéle vzdorovali protireformaci a byli prvními v kraji, kteří založili sbor Českobratrské církve evangelické. Až do

roku 1920 bylo obyvatelstvo v Čisté až na několik židovských rodin většinou římskokatolického náboženství. Před sčítáním lidu k 15. únoru 1921 rozvíjela jak Volná myšlenka, tak Českobratrská církev s nově založenou Československou církví přestupové hnutí z církve katolické do svých řad. Výsledek se projevil v tom, že ze 1461 obyvatel bylo napočteno 905 římskokatolických, 344 českobratrských, 102 československých, 17 židů, 90 bez vyznání a 3 jiných vyznání.

V krátké době měla kazatelská stanice v Čisté více členů než některý starý evangelický sbor. Nebyl však nikdo, kdo by se staral o rozptýlený lid v tichém rolnickém kraji. Velmi cenné služby prokázali tvořícímu se sboru faráři: Machotka, Lanštlák, Šebesta, Otter a k nim se přidali další horliví kazatelé ze starých sborů. Stanislav Čapek z Kladna, Vladimír Martínek z Opolan, Mil. Novák z Kolína, Jan Drobný z Jablůnky, Jan Kučera z Libštátu i někteří bratři z Plzně. Škoda, že z této rušné doby se zachovalo jen velmi málo zpráv. Druhou bolestí mladého sboru byly bohoslužebné místnosti. Bohoslužby se konaly v sokolovnách, hostincích, školách i soukromých domech.

Členové sboru se začali obracet dopisy i ústně se žádostmi o poskytnutí peněžních darů na stavbu českobratrského Husova domu v Čisté. Bylo zakoupeno stavební místo u nádraží za 5 000,- Kč a již v roce 1922 byl v Čisté dokončen Husův dům. Byla to vůbec první chrámová budova Českobratrské církve evangelické na západě Čech. Teprve po dvanácti

letech byl vybudován kostel s farou v Kralovicích a po dalších pěti letech postavili bratři Husovu kapli v Dolní Bělé. Husův dům v Čisté byl postaven stavitelem Cyrilem Čechem z Čisté nákladem 189 000,-Kč. Českobratrský sbor byl jako kazatelská stanice přidělen kralovickému farnímu sboru. Na povolání faráře byl poskytnut prostřednictvím faráře Dobiáše dar z Ameriky 25 000,- Kč. Na stavbu Husova domu přispěl P. J. Reichert z Chicaga 500,- Kč a paní Hlušičková se synem, majitelé statku ve Václavi po 2 500,- Kč, to je jenom malá ukázka obětavosti.

Dne 8. října 1922 se konala slavnost otevření Husova domu. K této významné události se dostavilo mnoho lidí z Rakovníka, Kralovic, Kožlan a Plzně, ale také i z okolních vesnic, přestože deštivé počasí, které trvalo již druhý den mnohé odradilo. Zvláště pak návštěvníky z Manětínska, kteří se omluvili. Za obecní zastupitelstvo, které bylo rádně pozváno se nikdo nedostavil. Vyzdobená místnost Husova domu byla brzy přeplněna a následovala bohoslužba, při které se vystřídal Dr. Hrejz a potom farář Machotka z Plzně a farář Martínek z Opolan. Nakonec promluvil farář Karel Lanštlák jako zakladatel místního sboru. Bohoslužby se pak konaly pravidelně každou neděli.

Dne 11. února 1923 se konalo výroční sborové shromáždění za přítomnosti 86 bratrů a sester oprávněných k hlasování a bylo konstatováno, že k splacení dluhu zbývá ještě 87 794,24 Kč. Předsedou kazatelské stanice byl Alois Gut, řídící učitel v. v. v Čisté, jednatelem Alois Gebouský, obuvnic-

ký mistr v Čisté a pokladním Hedvika Benešová, obchodnice v Čisté. Sbor měl 630 členů, který se zvýšil o 29 osob, které přestoupili většinou z církve římskokatolické. V této době byli bratři a sestry velmi obětaví a snažili se všemožně splatit dluh na stavbě Husova domu, ale na tak velký úkol sami nestačili. Bratr Hlušička daroval na umoření dluhu 7 000,- Kč. Ústředí Jeronymovy jednoty na Čistou úplně zapomnělo. V roce 1925 uvádí sbor 660 členů a zbývá stavebního dluhu 60 000,- Kč. V letech 1926 až 1928 nastává po prvním nadšení krize, s níž bylo nutno počítat od samého začátku. Nejedním nadšenec pro české bratrství vystoupil z církve, většinou ne z ideových důvodů, ale ve většině případů rozhodovaly osobní nebo finanční důvody. Stalo se také, že někteří byli svedeni k přestupu do jiných církví. V této době sbor uvádí 422 členů. Zemřel první zasloužilý předseda Jan Rajchert. V dalších letech uvádějí dokumenty plzeňského seniorátu počty členů stanice celkem 600 z toho v Čisté kolen 400 členů. Zemřela sestra Hedvika Benešová (asi 1930), která od počátku stanice zastávala funkci pokladníka. Stavební dluh byl 48 400,- Kč, což bylo chudému sboru velkou přítěží. Do roku 1934 nastal opět úbytek členů na 455 celkem z toho v Čisté 295. Předsedou byl Alois Gut učitel v. v. který se nejvíce věnoval kazatelské stanici. Vyučoval náboženství, hrál na harmonium a staral se o hospodářský prospěch stanice, tak aby stavební dluh byl v co nejkratší době umořen.

V kazatelské stanici jako v celém

městě byla jakási ochablost, takže i obětavost poklesla, přestože jednotlivci při různých příležitostech dary ve prospěch sboru poskytovali. Dluh sice poklesl skoro o 20 000,- Kč ale i tak působil značné potíže, a stanice nemohla poskytovat plný příspěvek na vydržování faráře. V této době vykonává pokladníka Jarolím Kubička, poštovní zřízenec ve výslužbě. Počet členů zůstával až do konce druhé světové války přibližně stejný. Někteří členové těžce nesli malý zájem členů o sbor a vzpomínali s jakým nadšením byla stanicev době po první světové válce zakládána. Od roku 1945 nastal velký pohyb obyvatelstva. Mnohé rodiny a mládež opouštěly náš kraj a odcházely do pohraničních oblastí, dříve osídlených Němci. Nejinak tomu bylo i v Čisté.

Na bohoslužby konané v Husově domě, dojížděl farář Václav Hora z Kralovic. Bohoslužby se konaly 2. a 4. neděli v měsíci. Škoda, že tento chrám byl postaven bez fary. V roce 1946 byl sbor veden předsedou Janem Vávrou, zámečnickem v Čisté a pokladníkem Aloisem Gebouským, obuvníkem v Čisté. Sbor měl 185 osob a 18 dětí, které byly vyučovány ve škole. Do roku 1973 patřil Husův dům v Čisté jako kazatelská stanice pod kralovický sbor s jejich duchovním. V červenci 1974 prodal sbor se souhlasem synodní rady i seniorátního výboru Husův dům v Čisté Tělovýchovné jednotě Čistá, protože již nikdo nepřicházel na bohoslužby. Smutná skutečnost byla zapsána do pamětní knihy Českobratrského evangelického sboru v Kralovicích.

Prameny a literatura:

Pamětní kniha Českobratrského evangelického sboru v Kralovicích. Ročenka Plzeňského seniorátu Českobratrské církve evangelické za rok 1925. Vydal seniorátní výbor v Plzni 1926.
Sklenář, Jaroslav, Městečko Čistá a okolí. II vydání 2007.
Plzeňský seniorát Českobratrské církve evangelické za tříletí 1931–1934. Nákladem vlastním. Vytiskla knihtiskárna Jana Koblesa v Plzni.
Vzkříšení za naši diasporu XXIV – 1924. Evangelizační výbor pro diasporu pražského seniorátu 1924.

ČESKÉ ŠKOLSTVÍ POHLEDEM DO MINULOSTI

■ Bohumil Tesařík

Určitě není náhoda, že ve vyspělých západních zemích se říká, že předškolní školství je perlou v celém národním školském systému. Skutečnost, že v mateřských školách se pokládají základní kameny pro budoucí návyky dětí, je pozitivně širokou rodičovskou veřejností již vnímána také u nás, ale dlouhodobě to neplatí o platových podmínkách jejich práce. O tom, jak je náročná, psát nelze, protože ten, kdo si tuto řeholi sám nevyzkoušel, jí nemůže pochopit.

U každé lidské činnosti, přípravu předškolních pedagogů nevyjímaje, je nejen poučné, ale také zajímavé vrátit se do její historie. Na přelomu 19. a 20. století patřily české země v habsburské monarchii k nejvzdělanějším, naplňující tak vlastenecké heslo „Dvě zbraně máme, knihu jen a školu“. Platilo to i o něco později za dob existence první čs. republiky (1918–1938), snažící se v nových podmínkách zajistit konkrétními opatřeními naplnění myšlenky Jana Amose Komenského o tom, že „škola je základem života“. Již tenkrát existo-

valy pro ty nejmladší děti mateřské školy, dodnes poměrně často nesprávně nazývané „mateřská školka“ nebo ještě chybněji zkráceně „školka“; jako správnější synonymum lze akceptovat výraz „mateřinka“. Nebývalo však zvykem, aby v nich děti trávily celé dny. V polovině třicátých let je navštěvovalo v každém školním roce okolo 100 tisíc předškoláků. Ještě před tím, sehrála významnou úlohu při zřizování a podporování nižšího českého školství Ústřední matice školská, založená z podnětu Spolku učitelských jednot v Čechách již v roce 1880. Ta také vydržovala v prvním desetiletí 20. století tam, kde se nedostávaly veřejné finanční prostředky – zejména v jazykově smíšených oblastech – v Čechách 30 opatroven a mateřských škol s 2560 dětmi, na Moravě 14 opatroven se 1360 dětmi a ve Slezsku tři se 156 dětmi.

Mateřská škola ve státech střední Evropy znamená předškolní zařízení pro děti od 3 do 6 let. V mnoha jiných zemích se nazývá „kindergarten“ (z němčiny - „zahradka pro děti“)

a označuje první stupeň vzdělávání pro děti ve třídě (nultá úroveň ISCED – mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání podle UNESCO platná od roku 1976). Tedy termín mateřská škola v některých zemích označuje součást formálního školního systému, zatímco v jiných zemích může znamenat předškolní zařízení nebo opatrovatelskou péči.

Ve 20. století se u nás v rovině teorie i praxe předškolní výchovy rozšířily dva hlavní proudy – mateřská škola jako doplnění rodinné výchovy a mateřská škola jako příprava na základní vzdělání. Zde také pramení různorodost názorů na rozsah a obsah přípravy předškolních pedagogických pracovníků.

S nástupem a pozvolným rozvojem předškolní výchovy před povinnou školní docházkou dochází již od počátku minulého století k postupnému zkvalitňování a zákonným úpravám studia kvalifikovaných pedagogických pracovníků. Poznatky z vývojové psychologie dokládají, jak velký význam pro formování života člověka má právě předškolní výchova. Učitelky mateřských škol (tehdy pěstounky) se zprvu vzdělávaly na jednoletých a od roku 1914 dvouletých kursech ke vzdělávání pěstounek, spojených s ženskými učitelskými ústavami, nebo zde mohly konat zkoušky externě. Po vzniku ČSR v roce 1918 bylo možno zřizovat samostatné ústavy pro vzdělávání pěstounek a současně s tím později zanikla možnost externích zkoušek (1932). Výnosem ministerstva školní a národní osvěty z roku 1934 se dřívější pěstounky

nazývají učitelkami, školy mateřskými a rovněž příslušné školy byly přejmenovány na ústavy pro vzdělávání učitelek mateřských škol. Dodatečně až po třech letech byl pro ně vydán v roce 1937 nový organizační statut. Zde je nutno podotknout, že tento požadavek se poprvé objevil již na V. sjezdu pěstounek českých škol mateřských v roce 1908, kde v přijaté závěrečné rezoluci se v bodě 11 uvádí požadavek „název pěstounka budiž zaměněn titulem učitelka mateřských škol“.

Po složení přijímací zkoušky z jazyka vyučovacího a počtů mohly na těchto školách studovat šestnáctileté dívky, které absolvovaly měšťanskou školu, jednoroční učební běh a měly hudební sluch a dobrý zpěvný hlas. S ústavem byla vždy spojena mateřská škola cvičná. Ve dvou ročnících se vyučovalo v celkovém počtu 32/33 hodin týdně patnáct předmětů: náboženství, vychovatelství, praktická cvičení v mateřské škole, nauka o mateřské škole, jazyk vyučovací, jazyk německý, kulturní dějiny, občanská nauka a sociální péče, přírodní nauky, tělověda a zdravotní nauka, kreslení a modelování, výtvarné práce, ženské ruční práce, zpěv a tělesná výchova.

Závěrečné zkoušky se nekonaly a absolventkám bylo přiznáno právo, aby byly ustanoveny učitelkami na mateřských školách. Nové učební osnovy znamenaly velký pokrok oproti stavu předchozímu. Také ustanovení, že i absolventky středních škol a učitelských ústavů mohou po doplňující zkoušce nabýt vysvědčení způsobilosti pro mateřské školy u-

možnilo, aby zvláště pro významná místa mohly být získávány síly s vyšší obecnou kvalifikací.

Kromě ústavů pro vzdělávání učitelů mateřských škol existovala ještě zařízení pro vzdělávání pěstunek

v rodinách a opatrovnic v jeslích; bývaly spojeny se školami rodinnými a navazovaly na ně. Absolventky těchto škol se však nemohly stát učitelkami na veřejných mateřských školách.

Použitá literatura:

Čábalová, D.: Pedagogika. Praha 2011.

Čábalová, D. a kol.: Pregraduální vzdělávání učitelů mateřských škol jako dialog mezi teorií a praxí.

Kolektiv: Rámcový program pro předškolní vzdělávání. Praha 2001.

Příhoda, V.: Vědecká příprava učitelstva. Praha 1937.

Vašutová, M.: Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. Brno 2004.

ELEKTRIFIKACE SEVERNÍHO PLZEŇSKA

■ Bohumil Tesařík

Elektrická energie se stala naší každodenní samozřejmostí, ale i nutností; život si bez ní již vůbec neumíme představit. A přitom to z pohledu historiků vědy a techniky není tak dávno, co elektrina vykročila k našim domovům, ovšem velmi nesmělými krůčky. Zaslouhou českých elektroinženýrů Františka Křížíka, Emila Kolbena, Vladimíra Lista, Josefa Stránského, Jaroslava Šafránka, Ludvíka Šimka, Ludvíka Očenáška a dalších absolventů české inženýrské školy, můžeme být pyšní, že v elektrotechnice jsme v dobách její pionýrské minulosti nezůstávali za světovým pokrokem. Od zavedení telegrafického a telefonního spojení až po využití elektrické energie k osvětlování, pohonu či dopravě, jsme uváděli všechny technické novinky do praxe často jako první v Evropě. Inovace a pokrok elektrizace začaly postupně

osvobozovat od úmorné dřiny i pracovníky v zemědělství. Elektrifikované žentoury, mlátičky, ale i zpracovatelské stroje začaly postupně vytlačovat koňskou a parní sílu dosavadních hnacích agregátů. Především první světová válka vyvolala nutnost šetřit lidskou silou, a tak elektrický pohon zemědělských strojů byl – samozřejmě mimo zavedení elektrického osvětlení v domácnostech – velmi vítán.

Západočeský elektrářský svaz v Plzni byl založen v roce 1919. Po zavedení přespolního vedení v okresech Plzeň a Rokycany se začalo v roce 1921 i na Kralovicku. Bylo nataženo vedení (22 kV) z Darové a Plané přes Kočín do Plas, dále z Kočina přes Kralovice do Kozlan a potom přes obce na Chříčsku na Hřešihlavy. Ještě téhož roku byly zřízeny přípojky i v místní síti v Plasích,

Kralovicích a Kožlanech (proudová třífázová soustava 50 Hz s napětím 3 x 380/220 V). Potom postupovala elektrizace pomalu. V roce 1923 byl zaveden proud do velkostatku Bertín u Čivic a teprve až po čtyřech letech, v roce 1927, začali svítit v Hedčanech. Elektrizace celého území českých zemí byla ukončena až v roce 1955).

Spotřeba proudu byla proti dnešku malá a například v letech 1926 až 1928 se v regionu pohybovala vždy řádově jen v desítkách kWh. V provozu prý tehdy bylo 953 žárovek a 48 motorů celkem o 356 HP (koňská síla, cca 735,5 W). Cena elektriny však byla ještě vysoká – v roce 1928 stála jedna kilowatthodina 3,37 Kč (avšak o deset let později již jen 0,63 Kč). Zajímavostí je skutečnost, že v prvních desetiletích minulého století byla z větších uhelných elektráren (s výkonem nad 4 000 kW) jediná pražská tepelná elektrárna v Praze-Holešovicích v českých rukou, majitelé všech ostatních byli Němci.

V roce 1929 bylo napnuto primární vedení z Horní Brízy do Manětína a také téhož roku zde a v České Doubravici začali svítit, o rok později pak v Krašovicích. V roce 1932 byly

připojeny obce Vladměřice, Vlkošov a Mezí, v roce 1933 Trnová, Loza a Újezd. V následujícím roce potom elektrifikace pokračovala rychleji: Dražeň, Vrážné, Korýtka, Pláně, Hodovíz a Zhořec. V roce 1935 následovaly obce Kaznějov a Bučí, potom Dolní Bělá a Horní Bělá.

Na Kralovicku byla elektrizována roku 1929 jen Studená a v roce 1930 Koryta. Další rozvoj nastal až po třech letech, kdy byly připojeny obce Čistá, Břežany, Šípy, Bělbožice, Čivice a Kaceřov. Roku 1934 potom Chříč, Holovousy, Lhota a Milíčov, o rok později jen Slatina. V roce 1936 přišlo na řadu jedině Hrádecko, ale potom následovaly obce Hlince, Jarov, Obora, Všehrady a Výrov – Hadačka.

Některá uváděná fakta o počátcích elektrizace na severním okraji Plzeňského kraje zjistil a před půl stoletím popsal můj učitel na obecné škole v těžkém období nacistické okupace Československé republiky, regionalista, osvětový pracovník a plodný publicista Jaroslav Janata (1905–1987) z Čisté u Rakovníka, jehož památce při příležitosti 110. výročí narození (9. června 1905) je tato stať věnována.

HADAČKA A DYŠKÁNKA

■ Petr Rožmberský

Vesnice Hadačka se nachází při hlavní silnici mezi Plasy a Kralovicemi, blíže ke Kralovicím. Přímo na zmíněné hlavní silnici v dnešní Hadačce existuje bývalá zájezdní hospoda řečená Na Dyškánce, Dyškán-

ka. Těmto dvěma lokalitám je věnován následující příspěvek.

Hadačka

Regionální historik Václav Kočka uvedl, že po třicetileté válce zarostlo

mnoho pozemků lesem, v němž byl usazen hajný Hadač, po němž byl les nazván Na Hadačce. Opat Ondřej Trojer, který obnovil nebo založil několik vesnic, začal i na Hadačce stavět chalupy, ale roku 1699 zemřel. Jeho nástupce Evžen Tyttl v jeho díle pokračoval a roku 1702 zde stálo již 7 chalup, v nichž byli usídleni poddaní z okolních vesnic. Každý osadník převzal chalupu za 40 kop míšeňských grošů a několik strychů panských polí; robotovali dva dny v týdnu u sechutického dvora. Byli to Vojtěch Vavřínek (25 strychů polí), Jiřík Sinkule, kovář (19 str.), Jan Slach (16 str.), Jiří Mráz (17 str.), Jiří Motl (18 str.), Matěj Sinkule (20 str.)

Situace v letech 1764-1768. Zleva: dvůr Sechutice, ovčín, hospoda Dyškánka, Hadačka, Výrov.

a Vavřínek Král, kolář (20 str.). Roku 1713 byly postaveny ještě dvě chalupy, v nichž byli usazeni Jakub Kovařík a Hanuš Bouda.¹⁾

Na podporu svého tvrzení, že jméno nové vsi vzniklo z osobního jména Hadač, Kočka říká, že v Lito-

Situace roku 1839. Nejstarší část Hadačky a Výrov.

měřících žila v 16. století Lída Hadačka, při prodeji hradu Krašova v témže věku je jmenován Martin Hadač a v Kralovicích žila roku 1667 rodina Hadačů.²⁾ Ovšem les s hajným Hadačem si Václav Kočka jen vydedukoval. Ve středověku hájovny neexistovaly; hajnými byli poddaní zemědělci. Ukazuje to například urbář pražského arcibiskupství z roku 1390: ve vsi Borku u Rokycan bylo 9 zemí, z nichž některé za svou službu drželi hajní, kteří střežili les a rybníky. Za to nemuseli platit vrchnosti peněžní rentu, kterou platili ostatní držitelé zemí.³⁾ Obdobná situace byla i v 16. století, o čemž nás zpravuje kaceřovský urbář - například ve vsi Výrově (Hadačka je součástí obce Výrov) byli zdejší osedlí Vondra Koptiš a Vondra Truksa ustanoveni za hajné nad vyjmenovanými lesy, přičemž Koptiš byl zároveň rychtářem. Z edice urbáře však není jasné, jak byli za svou službu odměňováni.⁴⁾ Víme, že například na císařském zbrožském panství existoval takový systém ještě i ve druhé polovině 17. století - hajnými byli poddaní s vlastními usedlostmi ve vsích a vrchnost teprve začínala se stavbami obydlí pro vyšší lesní personál, stále ještě situovanými v intravilánech vsí, popřípadě na jejich okraji.⁵⁾

Je tedy možné konstatovat, že hájovna v místech pozdější vsi Hadačky ve druhé polovině 17. století nejspíše neexistovala. Také tu nebyl les; z výše uvedeného je patrné, že zde byla vrchnostenská pole náležející ke dvoru Sechuticím, nacházejícím se asi 500 m od středu Hadačky na západ. Jazykovědci se přiklonili k to-

mu, že jméno nové vsi vzniklo z osobního jména Hadač⁶⁾ a nakonec přistoupili na Kočkovu domněnku o hajném Hadači.⁷⁾ Ovšem kralovické matriky z druhé poloviny 17. století žádného hajného Hadače neznají.⁸⁾ Je však možné jiné vysvětlení - nová ves byla založena v blízkosti hostince (viz dále), kde často probíhaly hádky. Jde však opět pouze o domněnku.⁹⁾

Kočkovy údaje o vsi Hadačce lze zpřesnit a rozhojnit. Prvním zatím zjištěným údajem o existenci Hadačky je matriční zápis o křtu. 17. května 1694 bylo pokřtěno dítě Jiřího Sinkuleho a jeho manželky Evy z Hadačky jménem Antonín. Roku 1697 křtil dítě Jiří Mráz „z Výrova neb Hadačky“, za kmotry byli Vojtěch Vavřínek a Zuzana Slachová, oba z Hadačky. Téhož roku se stal otcem také Jiří Motl z Hadačky, roku 1698 křtil své potomky Jan Slach z Hadačky¹⁰⁾ a tak bychom mohli pokračovat.

K původním šesti chalupám přibýly roku 1702 ještě dvě další (viz výše). Devět domků na panských pozemcích zaznamenal v Hadačce i tereziánský katastr k roku 1757.¹¹⁾ První vojenské (Josefské) mapování z let 1764–1768 zachytilo ves Hadačku jako řadovou dispozici chalup po levé straně cesty směřující od hlavní silnice na Kralovice k jihovýchodu do vsi Výrova, nad levým břehem potoka. Ves téměř splývala s Výrovem. O trochu dále od Hadačky, nad pravým břehem potoka vlevo při hlavní silnici na Kralovice se nacházel objekt zájezdní hospody, u níž odbočovala cesta ke dvoru Sechuticím.¹²⁾

Za Josefa II. bylo provedeno první číslování domů a v roce 1791 byla

založena hlavní kniha gruntovních peněz. Podle ní poznáváme, že pod Hadačku připadly i Sechutice. Čp. 1 měl dům stojící na vrchnostenském pozemku, čp. 2 měl poplužní dvůr, čp. 3 panský ovčín a čp. 4 panský emfyteutický hostinec.¹³⁾ Hadačka později náležela do farnosti Žebnice, kde jsou na úvodním listu matriky z let 1784–1857 vedené zvlášť pro Hadačku uvedena čísla popisná takto: čp. 1 – Rouda, čp. 2 – Sechutice, čp. 3 – ovčárna, čp. 4 – hospoda, pak 14 chalup u hospody, čp. 15 chalupa v Roudě.¹⁴⁾ K Hadačce tedy byla konskribována i samota Rouda, ležící při hlavní silnici směr Plasy, asi 2,5 km od středu Hadačky.

Počet chalup v Hadačce se tedy od jejího založení téměř zdvojnásobil. Vznikla totiž ještě jedna ves, nyní při cestě vedoucí od hospody k jihozápadu. Chalupy byly situovány opět v jedné řadě po levé straně cesty. Dobře je to patrné na mapě stabilního katastru z roku 1839 (viz dále).

Jméno této nové vsi nebylo zpočátku jednoznačné. První zprávu o ní máme snad již z roku 1797, kdy se vdávala Barbora Kožíšková z Dyškánky. Roku 1801 byl za kmotra Jan Krofta kovář od Dyškánky, roku 1806 domkárka z Dyškánky. Téhož roku zemřelo dítě Josefa Šmída, domkáře z Nové Vsi čp. 19, který roku 1812 bydlel v Nové Dyškánce čp. 19. Téhož roku se stal otcem Ondřej Šmíd, domkář z Nové Hadačky čp. 20, kmotrou byla Veronika Brunclíková, taktéž domkárka z Nové Hadačky. Roku 1815 se ženil Antonín, syn Jana Krofty, kováře z Hadačky čp. 11.¹⁵⁾ Variantní pojmenování postupně

Situace roku 1839. Nahore ovčín, uprostřed hostinec Dyškánka, dole novější část Hadačky.

zanikala a po splnutí obou vsí se prosadilo společné jméno Hadačka.

Hadačka jakožto nově vzniklá ves neměla vlastní katastrální území a náležela do katastru Výrova.¹⁶⁾ V roce 1805 došlo k přečíslování. Čp. 1 (Rouda) dostalo čp. 15, čp. 2 (poplužní dvůr) čp. 14, čp. 3 (ovčárna) čp. 13, čp. 4 (hospoda) čp. 12 a čp. 5–16 dostala nová čp. 1–11 a 16. Stále vznikaly nové domy. Zápisy v gruntovní knize začínají u sedmi domů až roku 1827, čtyři domy mají zápisy od roku 1838.¹⁷⁾ Roku 1838 měla Hadačka už 29 domů a část vsi se stále jmenovala Nová Hadačka.¹⁸⁾ Postupně vznikala nová stavení a obě Hadačky byly nakonec stavebně propojeny a domy

*Dobová pohlednice „Pozdrav z Hadačky u Kralovic“
(foto archiv Muzea M. Týnice)*

byly stavěny i při hlavní silnici a při cestě ke dvoru Sechutice. Blízkost Hadačky a Výrova činila potíže – v roce 1868 se za asistence advokátů řešil spor o náves v Hadačce se starousedlíky z Výrova. Samota Rouda pomístní jméno (čp. 15 a 16) byla v roce 1879 přidělena k obci Babina, na jejímž katastru ležela.¹⁹⁾

Možná, že rozvoj Hadačky byl zčásti vyvolán výskytem železné rudy v jejím okolí. V Popisu Výrova a Hadačky se praví, že „nepatrná část kamenů, majících v sobě obsaženou rudu železnou, nalézá se na vršku směrem k lesu šachetskému – jednotlivě se nalézající kameny jsou světle černé a jsou dosti těžké. V místech, kde se nacházejí kameny se železnou rudou, stojí kříž modřínový – poprvé

zde vztyčen 1848 na paměť zrušení roboty Matějem Kašparem z Hadačky čp. 2“.²⁰⁾ Dodnes najdeme na mapách v lese mezi Hadačkou a samotou Rouda pomístní jméno „V Šachtách“ a i jméno samoty patrně původně znělo „Ruda“. Práce na výstavbě železné huti u Plas začaly právě v roce 1827, zkušební provoz vysoké pece proběhl roku 1828 a plný provoz celé hutě začal roku 1829.²¹⁾ Ke zdejší rudě si plaské železárný v letech 1838–1846 zajišťovaly důlní míry kvalitní železné rudy na Zbirožsku, jako přísady pro výrobu litiny.²²⁾ V roce 1845 se stal otcem Bernard Karel, havíř z Hadačky čp. 11.²³⁾

dokončení příště

Poznámky:

- 1) Kočka, V.: Dějiny politického okresu Kralovického I. Praha 1930, s. 134–135. Zcela poplatný Kočkovi je Vorel, J.: Dějiny rodného kraje. Výrov - Hadačka. Rabštejn n. Střelou 1994, s. 9.
- 2) První cit. v pozn. 1, s. 134.
- 3) Rožmberský, P.: Soupis zaniklých středověkých vesnic na Rokycansku. In.: Vařeka, P. a kolektiv: Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Rokycansku I. Plzeň 2006, s.19–20.
- 4) Viz Prusík, F. X. (ed.): Kaceřovský urbář z r. 1558. 2. vydání k tisku připravil J. Vorel. Mariánská Týnice 1972, s. 17, 25.
- 5) Rožmberský, P.: Jagrhaus v Drozdově – dosud neznámé panské sídlo. Hláska XXIII/2012, s. 33; Rožmberský, P.: Habitatio besuchknechta ve Strašicích. In: Dějiny staveb 2013. Plzeň 2013, s. 5.
- 6) Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I. Praha 1947, s. 508.
- 7) Šmilauer, V.: Úvod do toponomastiky. Praha 1966, s. 118.
- 8) Státní oblastní archiv v Plzni, fond Sběrka matrik, římskokatolická fara Kralovice, kniha 1 a 2 (dále jen SOA, SM, název fary a číslo knihy).
- 9) Rožmberský, P.: Dvory plaských cisterciáků. Plzeň 2008, 2. vydání, s. 14.
- 10) SOA, SM, Kralovice 2, fol. 120v, 135v, 130, 137.
- 11) Kolektiv (ed.): Tereziánský katastr český II–rustikál. Praha 1966, s. 303.
- 12) <http://www.oldmaps.geolab.cz>. Mapový list č. 121.
- 13) Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter, fond Velkostatek Plasy (dále jen SOA), K 347, kniha gruntovních peněz pro Hadačku a Hubenov z let 1791–1878, s. 217–223.
- 14) SOA, SM, Žebnice kniha 9.
- 15) SOA, SM, Žebnice 6, fol. 281; kniha 9, fol. 3v, 6, 28v, 10, 11, 18.
- 16) <http://archivnimapy.cuzk.cz>. Katastr Výrov.
- 17) Citace v pozn. 13, obsah a příslušné zápisy.
- 18) Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt VI. Prag 1838, s. 319.
- 19) Státní okresní archiv Plzeň–sever v Plasích (dále jen SOkA), fond 173 – MNV Výrov, Pamětní kniha obce Hadačky a Výrova 1927–1963, s. 19–20, 24–25.
- 20) SOkA, fond 173 - MNV Výrov, Popis obce Výrova a Hadačky 1941–1963.
- 21) Rasl, Z.: Příspěvek ke stavebnímu a technologickému vývoji železné hutě v Plasech, Zprávy památkové péče LX/2000, č. 9, s. 274.
- 22) Bukačová, I.: Vztah Plaska a Rokycanska v oblasti železářství. In: Sborník Muzea Dr. B. Horáka Rokycany, suppl. Historie 2/1996 Tradice a současnost železářské výroby. Materiály z konference konané v Muzeu Dr. B. Horáka v Rokycanech dne 20.–22. 9. 1995. Rokycany 1996, s. 55–58.
- 23) SOA, SM, Žebnice 9, fol. 48v.

OBSAH

Vážení čtenáři	2
Otevírací hodiny v knihovně	2
Události obrazem	3
600 let od upálení kazatele Mistra Jana Husa	4
<i>/re</i>	
Dvousté výročí narození Františka A. Hebera	4
<i>/re</i>	
Kralovický spisovatel Bohumír Struska	5
<i>/Radovan Lovčí</i>	
Husův dům v Čisté	12
<i>/Pavel Tersch</i>	
České školství pohledem do minulosti	16
<i>/Bohumil Tesařík</i>	
Elektrifikace severního Plzeňska	18
<i>/Bohumil Tesařík</i>	
Hadačka a Dyškánka	19
<i>/Petr Rožmberský</i>	

ADRESA REDAKCE

Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice čp. 1
331 41 pošta Kralovice, telefon a fax: 373 396 410, 373 397 393
e-mail: info@marianskatynice.cz
www.marianskatynice.cz
www.facebook.com/marianskatynice

Ilustrace na obálce: socha sv. Kateřiny, Nynice. (foto Václav Podestát)

Publikace k prodeji

1. SVĚTOVÁ VÁLKA A JEJÍ OHLASY NA SEVERNÍM PLZEŇSKU

Text: Irena Bukačová, Jiří Fák,
Miroslav Hus

Válečné zážitky obyvatel obcí severního Plzeňska a vojáků 35. či 88. regimentu. Publikace je sestavena převážně z autentických dobových kronikářských záznamů, válečných deníků nebo vzpomínek.

ISBN 978-80-87185-19-3

Cena: 120 Kč

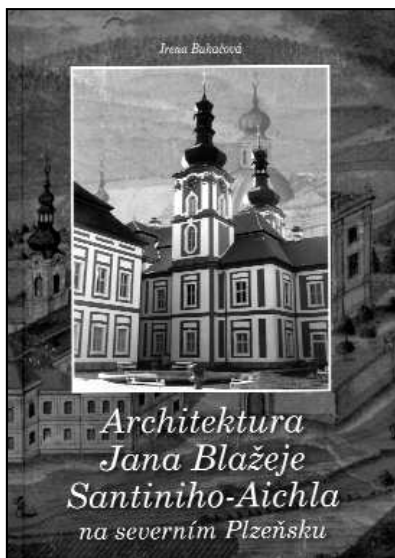
KOSTEL SV. PETRA A PAVLA V KRALOVICÍCH

Text: Irena Bukačová

Vydalo MaG v Mariánské Týnici a Občanské sdružení Gryspek pro záchranu kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích ve spolupráci s Nadačním fondem Mariánská Týnice.

ISBN 978-80-87185-11-7

Cena 150 Kč

ARCHITEKTURA JANA BLAŽEJE SANTINIHO - AICHLA NA SEVERNÍM PLZEŇSKU

Text: Irena Bukačová

Více než dvousetstránková publikace sestává z podrobného zpracování deseti architektonických památek.

ISBN: 978-80-86720-61-6

Cena 299 Kč

PAMĚŤ KRAJINY I - VIII

Texty Irena Bukačová, Jiří Fák
Fotografie Jiří Fák, Václav Podestát
Již osmisvazkové dílo (nejnověji Nýransko) je věnováno drobným památkám vybraných regionů severního Plzeňska.

Je katalogem památek, které zanechaly generace předků žijící zde po staletí.

Cena za každý díl 250 Kč

Další nabídka knih na:

www.marinaskatynice.cz

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

- čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska -

*Vydává M&G v Mariánské Týnici. Redaktor Václav Podestát.
Adresa redakce: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici,
331 41 Kralovice, tel.: 373 396 410, e-mail: info@marianskatynice.cz, IČO: 368 563.*

Registrováno Ministerstvem kultury České republiky MK ČR E 12301.

*Cena jednoho výtisku pro předplatitele 10,- Kč, roční předplatné 40,- Kč a poštovné.
Vychází 4x ročně. ISSN 1801-0032.*